

Література

1. Каплан Р.С. Организация, ориентированная на стратегию. Как в новой бизнес-среде преуспевают организации, применяющие сбалансированную систему показателей / Р.С. Каплан, Д.П. Нортон; пер. с англ. – М.: Олимп-Бизнес, 2004. – 416 с.
2. Нивен Пол Р. Сбалансированная система показателей для государственных и неприбыльных организаций / Нивен Пол Р.; пер с англ.; под ред. О.Б. Максимовой. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. – 336 с.
3. Рамперсад К.Х. Универсальная система показателей деятельности. Как достигать результатов, сохраняя целостность / К.Х. Рамперсад; пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 352 с.
4. Браун Марк Г. Сбалансированная система показателей: на маршруте внедрения / Марк Грэм Браун; пер. с англ. Ю. Сакульна; под ред. Е. Дронова. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 226 с.
5. Пармендер Д. Ключевые показатели эффективности. Разработка, внедрение и применение решающих показателей / Д. Пармендер; пер. с англ. А. Платова. – М.: Олимп-Бизнес, 2008. – 288 с.
6. Тарасенко І.О. Сталий розвиток підприємств легкої промисловості: теорія, методологія, практика. Монографія / І.О. Тарасенко. – К.: КНУТД, 2010. – 390 с.

УДК 65.012.8:519.876.2+338.45:621

І. Б. ХОМА

Національний університет “Львівська політехніка”

РЕАКЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО І ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ДІАГНОСТОВАНУ ВЕЛИЧИНУ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Проведено оцінку реакції внутрішнього і зовнішнього середовища на діагностовану величину рівня економічної безпеки на прикладі машинобудівного підприємства через формування послідовного процесу управління за цією зворотною реакцією та її кількісного виміру, що дозволяє встановити контроль і нейтралізувати негативні наслідки взаємозв'язку складових цих середовищ з вже дієвою системою економічної безпеки суб'єкта господарювання.

The estimation of reaction of internal and external environment is conducted on the diagnosed level of economic security on the example of machine-building enterprise through forming of successive process of management after this retroaction and her quantitative measuring, that allows to set control and neutralize the negative consequences of intercommunication of the constituents of these environments with the already effective system of economic security of an enterprise.

Постановка проблеми. Сьогоднішня фінансова криза прямим чином торкнулась ряду машинобудівних підприємств і вимагає чіткого перегляду їх економічної ефективності функціонування, насамперед, щодо побудованої системи економічної безпеки. Кожне виробниче підприємство вправі самостійно формувати і в подальшому коригувати індивідуальну діяльність служби контролю за економічною безпекою. Так як будь-яке підприємство є відкритою системою, тобто має тісний і одночасний взаємозв'язок і з внутрішнім, і з зовнішнім середовищем, то виникає проблема не тільки оцінки впливу факторів цих середовищ на рівень економічної безпеки підприємства, але і ґрунтовна оцінка зворотної реакції внутрішнього і зовнішнього середовища на вже відому діагностовану його величину при умові, що інформація є відкритою для користувачів. Не виключено, що ця реакція може бути негативною, яка раптово змінить відношення, наприклад, інвесторів і кредиторів до даної виробничо-господарської структури, скоротивши обсяг грошових надходжень, якщо рівень економічної безпеки буде значно нижчим допустимого значення, особливо за рахунок якості інвестиційної складової економічної безпеки, індикатором якої є спонтанне зростання величини інвестиційного ризику. Що стосується внутрішнього середовища, то його будь-яка реакція має бути проконтрольована та спрямована тільки на колективне якісне управління тенденцією коливання рівня економічної безпеки, що спільними зусиллями відкоригує рівень платоспроможності, кредитоспроможності, конкурентоспроможності підприємства і якнайшвидше виведе його на шлях ефективної економічної діяльності з максимальною ізоляцією і можливою ліквідацією усіх поточних факторів негативного впливу як з середини, так і з зовні на суб'єкт господарювання у складних, не завжди прогнозованих, конкурентних умовах ринку. Вчасний і адекватний контроль за такою реакцією внутрішнього і зовнішнього середовища може нейтралізувати усі негативні наслідки взаємозв'язку і, саме основне, в майбутньому не вплине на погіршення фінансових результатів підприємства, а навпаки, дасть можливість навіть уникнути при погіршенні фінансового стану деяких запланованих реорганізаційних процедур на підприємствах машинобудівної галузі і певних видів реструктуризації, а саме, реструктуризації управління, реструктуризації виробництва, реструктуризації позаоблігових активів та фінансової реструктуризації, таким чином, заощадивши час на виведення з кризи підприємств зазначеної галузі з відповідними фінансовими проблемами на вектор економічного благополуччя і стабільного зростання.

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняний і зарубіжний досвід показує, що існує безпосередній зв'язок між поняттями “економічна безпека підприємства”, “рівень економічної безпеки” і “фактори внутрішнього і

зовнішнього середовища". Ряд наукових публікацій [1–6] таких авторів, як: Бланк І.А., Ващенко Н.В., Донець Л.І., Заїчковський О.А., Іванюта Т.М., Камлик М.І., Кириленко В.І., Тумар М.Б. розглядали економічну безпеку підприємства комплексно, насамперед, через механізм управління фінансово-економічною діяльністю підприємства та оцінку кінцевих результатів, а саме, через результати оптимізації грошових потоків, інвестиційну активність і ефективність інвестицій, фінансові ризики, управління фінансовими інноваціями, управління фінансовою стабільністю підприємства, через фінансову рентабельність і формування фінансових ресурсів тощо.

Таким чином, значна кількість науковців надавали перевагу економічній безпеці підприємства як "системі створення механізму мобілізації і найбільш оптимального управління корпоративними ресурсами даного суб'єкта господарювання з метою найбільш ефективного їх використання і забезпечення стійкого функціонування того чи іншого підприємства, його активної протидії будь-яким негативним чинникам впливу на свою економічну захищеність" [3, с. 9]. Аналіз показує, що у країнах з розвинутою ринковою економікою, зі стійкими політичною та економічною системами падіння рівня економічної безпеки і повне банкрутство підприємств тільки на 1/3 зумовлені зовнішніми факторами і на 2/3 – внутрішніми [7, с. 8]. Розподіл цих чинників у державах зі значним дефіцитом державного бюджету, куди належить і Україна, може бути значно викривленим, оскільки держава і, безпосередньо, ряд виробничих структур, які належать до підприємств найбільш стратегічних галузей економіки, підтримують численні фінансово-господарські зв'язки із зовнішнім середовищем, щоб вирішити свої нагальні фінансові проблеми за рахунок виключно значних зовнішніх інвестицій, закупівлі лише імпортової сировини, запчастин, особливо для виробництва машинобудівної продукції.

Отже, більшість авторів головне завдання реформування суб'єктів господарювання пов'язують з необхідністю активізувати і нарощувати їх потенціал при одночасному подоланні хаотичності внутрішнього стану і зовнішньої діяльності, підвищенні передбачуваності їх функціонування через механізм забезпеченості економічної безпеки [2, с. 12]. Чинники, що формують відповідний рівень економічної безпеки підприємства є індикаторами оцінки одночасного впливу і протидії внутрішнього і зовнішнього середовища. Згідно з [8, с. 14] ці фактори різноманітні і в кожній галузі виробництва мають свою специфіку, проте, виділяють загальні чинники, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства незалежно від форм власності та галузі виробництва, а саме, безпосередні чинники виробництва, включаючи розміщення підприємства, природні ресурси, доступність їх використання, виробничу інфраструктуру з освітньо-кваліфікаційним рівнем персоналу; стабільний попит на продукцію; надійність постачальників; зовнішню конкуренцію на продукцію, що має йти на експорт і відповідати міжнародним стандартам та нормативним показникам якості; державне економічне регулювання діяльності підприємства; надійний захист комерційної таємниці та компетентність керівництва виробничої структури.

Проте, ніхто з науковців досі не розглядав зворотної реакції внутрішнього і зовнішнього середовища на вже діагностований рівень економічної безпеки підприємства, де саме, ця реакція теж може кардинально змінити і привести у дисбаланс всю раніше сформовану систему економічної безпеки виробничо-господарської структури, особливо при значно низькому рівні економічної безпеки, що може збільшити кількість випадків навмисної ліквідації підприємств з метою ухилення від подальшого виконання цивільно-правових та господарських зобов'язань, окрім цього, підсилить криміналізацію підприємницької діяльності та вчинення додаткових господарських злочинів у діапазоні і так низького рівня економічної безпеки. Детально це питання не досліджувалось, тим більше на прикладі підприємств машинобудівної галузі.

Формулювання цілей. Для досягнення економічної ефективності функціонування системи економічної безпеки машинобудівного підприємства потрібна не тільки раціональна методика діагностики його рівня економічної безпеки, але і дієвий апарат хоча би тимчасового захисту вже продіагностованої його величини у межах допустимих значень, притаманних лише машинобудівній галузі, за рахунок оцінки, контролю і нейтралізації негативної реакції складових елементів внутрішнього і зовнішнього середовища, що постійно формують замкнену циклічну залежність впливу загального оточення на інтегрований механізм забезпечення економічної безпеки підприємства, якість якого може суттєво похитнутись, якщо не прийняти необхідних заходів у відповідь на неадекватну реакцію цих середовищ.

Виклад основного матеріалу. Для виходу з кризового стану машинобудівних підприємств і підняття їх рівня економічної безпеки необхідне якнайшвидше здійснення технічної реконструкції цих суб'єктів господарювання, результатом якої стало би підвищення якісного стану їхньої виробничої бази і досягнення такого рівня техніки і технології, який дав би змогу вітчизняним машинобудівним підприємствам протистояти зовнішньому середовищу, випускаючи продукцію високої якості та забезпечуючи її конкурентоспроможність на світових ринках [9, с. 6].

Проте, слід враховувати, що забезпечити саме швидку технічну реконструкцію таких підприємств і максимізацію їх прибутку від реалізації готової продукції, складно, особливо за рахунок сукупності постійно діючих на їх рівень економічної безпеки неконтрольованих факторів, у першу чергу, зовнішнього середовища, контролювати які практично не реально, хоча ефективно управляти ними можливо через формування послідовного процесу управління за реакцією внутрішнього і зовнішнього середовища на діагностований рівень економічної безпеки (див. рис. 1) та через кількісний вимір проєкції залишкового сигналу цієї реакції (див. рис. 2 та формули (1)–(3)).

$$P_e^P = \sqrt{r_e^2 - t^2} . \quad (1)$$

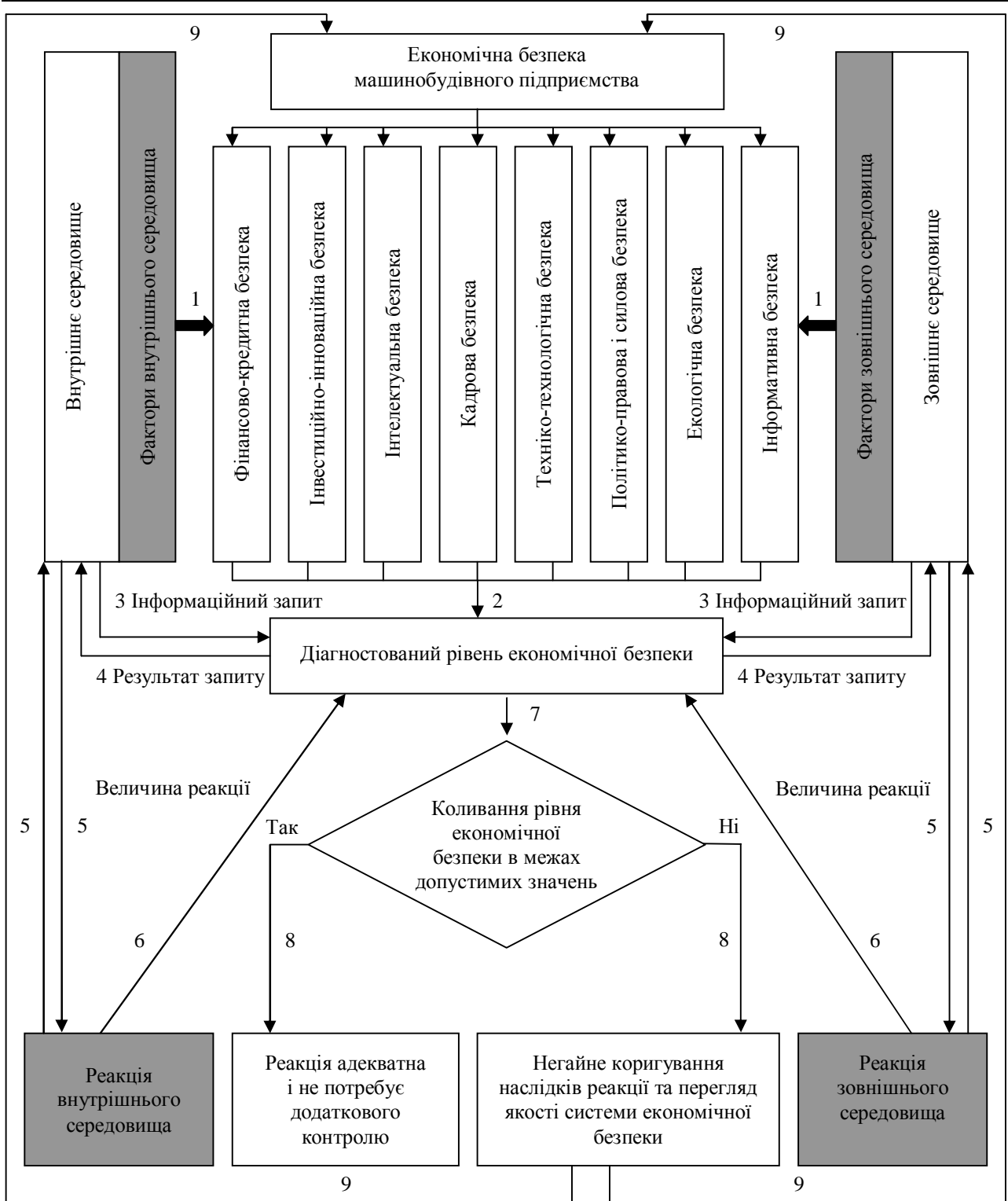

Рис. 1 – Формування послідовного процесу управління за реакцією внутрішнього і зовнішнього середовища на діагностований рівень економічної безпеки машинобудівного підприємства

$$P_3^P = \sqrt{r_3^2 - t^2}, \quad (2)$$

$$P^P = P_6^P + P_3^P = \left(\sqrt{r_6^2 - t^2} + \sqrt{r_3^2 - t^2} \right) \rightarrow \min, \quad (3)$$

де зменшення проєкції залишкового сигналу реакції внутрішнього і зовнішнього середовища можливо тільки за рахунок збільшення часу t після надходження реакції, або підсиленням контролю над величиною реакції і переведенням її у діапазон прогнозованого значення.

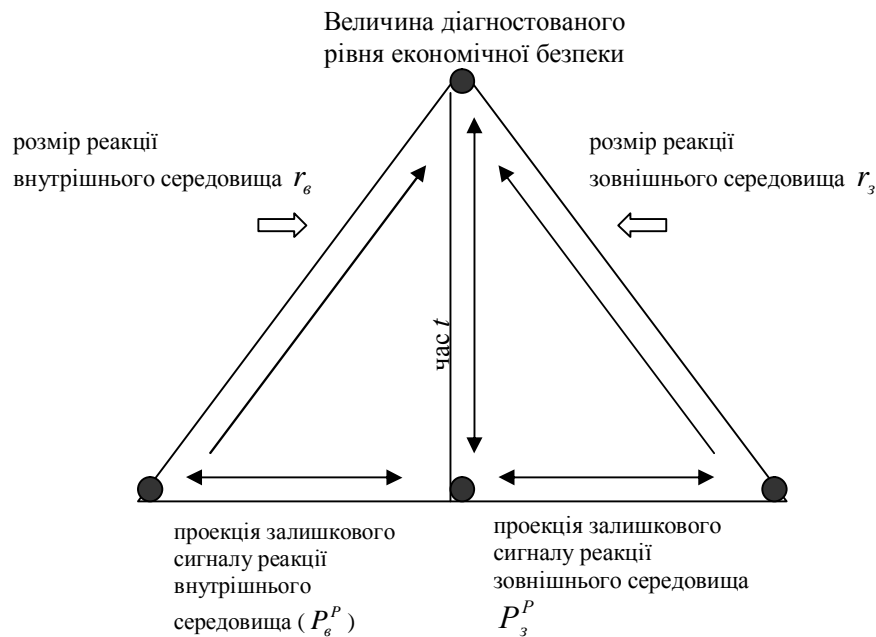

Рис. 2 – Геометричне представлення реакції внутрішнього і зовнішнього середовища на величину діагностованого рівня економічної безпеки підприємства

Відомо, що в процесі наближення банкрутства підприємства ряд фінансових показників погіршуються лінійно, тобто не враховується можливість суб'єкта господарювання адаптуватись до змін середовища, в якому вони функціонують [7, с. 14]. Цей факт стосується і реакції складових елементів внутрішнього і зовнішнього середовища на діагностовану величину рівня економічної безпеки підприємства, тобто не можна адаптуватись до відповідної реакції, можна або дати відповідь на цю реакцію, або створити умови вчасного контролю для експоненціального згладжування цієї реакції.

Даючи відповідь на негативну реакцію, ми прагнемо її, у кращому випадку, нейтралізувати, або звести до мінімуму (див. формулу (3)), так як на будь-яку дію має бути протидія, а у нашому випадку, реакція – це, саме, дія, що виникає на інформаційний запит у певний момент часу стосовно діагностованої величини рівня економічної безпеки підприємства, і цією дією може бути інша цілеспрямовано контрольована реакція, наприклад, маркетингова реакція, цінова реакція, реакція інновацій, реакція корпоративних ресурсів, які є факторами бізнесу і можуть використовуватись для виконання цілей підприємницької діяльності та забезпечувати ефективну систему економічної безпеки підприємства.

Реакція корпоративних ресурсів для машинобудівного підприємства є найбільш контрольована, так як усіма складовими елементами цих ресурсів на підприємствах зазначеної галузі можна ефективно управляти, а саме, ресурсом капіталу, ресурсом персоналу, ресурсом інформації і технології, ресурсом техніки і обладнання та ресурсом прав.

Наприклад, у режимі постійних інновацій зароджується найгостріше суперництво за технічну й технологічну перевагу, що формують інноваційну і маркетингову реакцію на підприємстві. Саме цей підхід свідомо закладено в основу маркетингової стратегії більшості японських виробників автомобілів: компанії “Тойота”, “Нісан”, “Мазда”, що постійно у понаднормальному для автомобілебудування темпі оновлюють свій модельний ряд [6, с. 101]. Це досить складно і здійснюється лише в умовах найвищої виробничої організованості, координації і при високому рівні економічної безпеки підприємства. Не усі підприємства це витримують. Аналогічно відомо, що для створення автомобіля “Hyundai Sonata” корейці витратили п'ять років і більше 372 млн дол.

Отже, “підприємство – це соціальний організм, що існує доти, доки ним підтримуються адекватні зв'язки з навколишнім середовищем” [6]. Будь-які зміни або неконтрольовані реакції можуть порушувати рівновагу у сформованих відносинах між складовими внутрішнього і зовнішнього середовища, розбалансовуючи механізм економічної безпеки. Наприклад, для збереження випуску автомобільної продукції ВАЗ-2109, що виготовляється з 1990 року, ці моделі автомобілів у 2004 році перевели з Тольятті у Запоріжжя; друга більш інноваційна модель ВАЗ-2110 протрималась на конвеєрі з 1996 до 2008 року, після чого “переїхала” у Черкаси (Черкаський автомобільний завод “Богдан”).

Взагалі можна вважати, що економічна безпека підприємства є комплексним відображенням ступеня надійності підприємства як партнера у виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносинах за певний проміжок часу, а рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання залежить від того, наскільки ефективно його керівництво та фахівці зможуть уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки реакції певних негативних складових внутрішнього і зовнішнього середовища [8, с. 12]. Якщо ці наслідки реакції ліквідувати складно, то служба безпеки машинобудівного підприємства має підсилити роль відділу внутрішньої і

зовнішньої контррозвідки та інформаційно-аналітичного відділу, піднявши їх професіоналізм та зробивши деяку економічну інформацію строго конфіденційною.

Висновки. Таким чином, усестороння оцінка реакції внутрішнього і зовнішнього середовища на величину діагностованого рівня економічної безпеки машинобудівного підприємства дозволить чітко виокремити нестабільні елементи механізму забезпечення економічної безпеки, які попадуть у дисбаланс з навколишнім середовищем, а подальші дослідження у даному напрямку вимагають застосування різноманітних кількісних методів та імітаційного моделювання щодо оцінки розміру відповідної реакції внутрішнього і зовнішнього середовища на діагностований рівень економічної безпеки машинобудівного підприємства, враховуючи усі недоліки вітчизняної економіки у цій галузі.

Література

1. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
2. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства. Навч. посібник / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр навч. л-ри, 2008. – 240 с.
3. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства. Навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. – К.: Центр навч. л-ри, 2009. – 256 с.
4. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект. Навч. посібник / М.І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
5. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки. Монографія / В.І. Кириленко. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.
6. Тумар М.Б. Основи економічної безпеки підприємства. Навч. посібник / М.Б. Тумар. – К.: Хай-Тек Прес, 2008. – 232 с.
7. Кримінальні банкрутства – засоби запобігання та викриття. Наук.-практ. посібник / С.І. Ніколаюк, Д.Й. Никифорчук, О.О. Шевчук, Є.Г. Савчук. – К.: КНТ, 2008. – 232 с.
8. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. Навч. посібник / В.Л. Ординський та ін. – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.
9. Нейкова Л. Фінансові методи держави в забезпеченні інноваційного розвитку промисловості України / Л. Нейкова // Україна Бізнес Ревю. – 2010 – № 5. – С. 6.

УДК 338

О. О. БОКАНЬ

Рівненський економіко-гуманітарний інститут

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДИВЕРСИФІКОВАНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ РИНКУ

Висвітленні результати аналізу сучасних моделей стратегічного планування розвитку промислових підприємств за умови диверсифікації. Вивчено вітчизняний та зарубіжний досвід управління диверсифікованим підприємством в умовах ринку.

The article highlights the results of analysis of modern models of the strategic planning of development of industrial enterprises on condition of diversification. It studies the domestic and foreign experience of management of the diversified enterprise in the conditions of market.

Постановка проблеми. Портфель крупної сучасної диверсифікованої компанії, як правило, включає декілька стратегічних зон господарювання і відзначається складною структурою. В розвитку системи управління диверсифікованими компаніями багато що залежить від адекватності оцінки акціонерами і менеджерами перспектив розвитку бізнесу, специфіки поточного стану національної економіки і галузі, в якій діє компанія. Тому питання забезпечення ефективного управління, що адекватним диверсифікованому напрямку діяльності підприємства, за умови фактичної відсутності кваліфікованих до умов диверсифікації керівників, є найактуальними.

Аналіз останніх досліджень. Проблема диверсифікації або спеціалізації (інтеграції) виробництва зводиться до вирішення фундаментальної проблеми про співвідношення рівня ризику (стійкості) виробництва і його ступеня ефективності. Проблема підвищення стійкості виробництва присвячені дослідження І. Ансоффа [1], С.Ю. Артамонова [2], С. Балацького [3], А. Берле [10], В. Бірмана [4], П. Віленського [5], Дж. Имбса [11], С. Орехова [6], М. Портера [7], Л. Репалла [12] Л. Яновського [8] та ін. Диверсифікація виробництва, з одного боку, знижує ринкові ризики і підвищує стійкість показників ефективності, а з іншого боку, розосередження капіталу по різних галузях знижує можливості його ефективного використання, організації виробництва на сучасній основі, застосування новітніх технологій, машин, устаткування.